

Könyvszemle

Új szintézis felé? – Csaba László: *Crises in Economics? Studies in European Political Economy*

Csaba László legújabb könyvének időszerűségéhez nem férhet kétség. A 2007 után kibontakozó pénzügyi és gazdasági válság fényében áttekintést igényel a közgazdaságtudomány elemző és prediktív kapacitása, előrejelző képessége, annak minden szükségzerű vagy kevésbé szükségzerű korlátozó tényezője. Nem nélkülözhető ugyanakkor a közgazdaság-tudomány művelőinek önvizsgálata e tudományág helyzetéről, a nemzetközileg uralkodónak tekinthető főáramú megközelítés relevanciájáról.

A szerző lényegre törő és szókimondó, sőt olykor provokatív módon fogalmazza meg gondolatait. Részletesen tárgyalja a *közgazdaságtudomány* fő területeit, módszereit, valamint az elemzések eredményeit. Azok a legutóbbi évtizedekben kopernikuszi változásokon mentek keresztül. A mennyiségi elemzések előtérbe kerülésével egyidejűleg uralkodóvá vált a Csaba László által *technicista ortodoxiának* nevezett és bírált megközelítés.

A könyvben ugyanakkor mindvégig kiemelt figyelmet kap a *közgazdasági elméletek alkalmazása*, elsősorban Európában és Európára. A közép-európai átalakulás és EU-adaptáció után jól láthatóan nem sikerült elindítani számos strukturális reformot, amelyek a tartós pénzügyi stabilitás és a fenntartható fejlődés alapjait lefektették volna. Egyáltalán:

a keleti bővülés folyamata elkésett vagy korai, mérlegét tekintve siker vagy balsiker volt-e? Végül: kiemelkednek-e új elméletek az alkalmazásból? Képesek vagyunk-e általános, a szélesebb globális gazdaságelemzésre vonatkozó elméleti tanulságok levonására a közép- és kelet-európai regionális tapasztalatokból?

Csaba László egyértelműen aláhúzza: a kötet nem a szokásos, a technikai elemzések finomítására szorító közgazdaságtani mű. „Hatálya és megközelítése – miközben kötődik a sztenderd gazdasági paradigmához – túlnyúlik a tisztán gazdasági megközelítésen, s azokat a természet- és a társadalomtudományok számos felismerésével egészíti ki.” A cél „a közösségi választások, intézmények, politikai lehetőségek, a társadalmi visszacsatolás endogenizálása, az új politikai gazdaságtan évtizedes tradícióival és a politikai reformok politikai gazdaságtanával párhuzamosan.” (14.) A szerző – hasonlóan korábbi műveivel, ám több tekintetben túl is lépve azokon – *sajátos módon ötvözi a főáramú és az intézményi megközelítést*. Minthogy ragaszkodik a sztenderd gazdasági paradigmához és elemzési eszközökhöz, a kötetben az intézményi megközelítés *nem alternatívája, hanem kiegészítése* a hagyományos közgazdaságtudományi szemléletnek. A szerző célja *termékeny visszacsatolás*, nem pedig a közgazdaság-tudomány alapvonalának megkérdőjelezése.

Az „új politikai gazdaságtan” szofisztikált megközelítését az európai gazdaság legfontosabb témaköreiben alkalmazza, minek során nagy figyelmet kapnak a jelenlegi főáramú

megközelítés fókuszán kívül eső szakpolitikai területek és azok az általánosítható felismerések, amelyek igazolhatják vagy megkérdőjelezhetik a főáramú irodalom eredményeit.

A második, a kötettel azonos című fejezet rendkívül mélyreható elemzései képezik a mű elméleti alapját. *A technicista ortodoxia kritikájának* kiindulópontja a világ égetővé vált gazdasági nehézségei és az uralkodó közgazdasági elmélet közötti ellentmondás. Csaba László arra figyelmeztet, hogy az uralkodó megközelítés egyoldalúan axiomatikus, kizárólag a formalizálás belső szabályait követi, egyben olyan feltételezésekre és eszközökre épült, amelyeket több szaktudomány az elmúlt évtizedekben egyértelműen meghaladott. A vezető közgazdasági folyóiratokban megjelenik valamiféle módszertani kizárólagosság igénye, amely magát az elméletet és a kutatás sajátos vizsgálati tárgyát is kizsorítja.

A szerző azonban *különbséget tesz a főáram és az ortodoxia között*. A főáram mindenkor meglehetősen széles körben túr meg a maga soraiban eltérő nézeteket és versengő közelítésmódokat. Ám az ortodoxia szellemi alapállás. Annak kemény magja a már fentebb jelzett *módszertani kizárólagosság igénye*, amely ellenáll az új megközelítések befogadásának.

A technicista ortodoxiát azonban alapvető kihívások érik – a társtudományok részéről is. Az ortodox megközelítés számos axiómája tarthatatlanná vált. Elég itt a korlátozott racionalitás jelenlétének igazolására, vagy a bizonytalanság beépítésére utalnunk, mint újabb fejleményekre. Csaba László fontos megállapítása, hogy a *főáram* – éppen módszertani irányultsága miatt – *képes (lehet) a technicista ortodoxia meghaladására és a korábban vele szemben állónak vélt feltevések beépítésére*. A társtudományok irányában történő nyitás jó példája lehet a térbeliség szempont-

ja érvényesítésének igénye, az új gazdaságföldrajz irányzatának megjelenése.

Csaba László a módszertani sokszínűség, *a heterodox újjászületés* mellett érvel. A módszertani pluralizmus a valódi problémák megválaszolásának reális esélyével egyidejűleg a társtudományok eredményeinek eddigieknél jobb felhasználására is lehetőséget nyújtana.

A kötet további fejezetei az előzőekben kifejtett elméletek és analitikai kapacitás alkalmazását és tesztelését végzik el. A szerző alapos elemzései bizonyítják, hogy a jó minőségű gazdaságelmélet képes elemezni és értékelni a szisztematikus változás gyakran bonyolult eredményét.

Izgalmas témakör *a posztkommunista változások pályáiban mutatkozó* – a transzformáció második szakaszának évtizednyi idő óta középpontban álló – *tartós eltérések okainak feltárása*. (A kötet második része – *A poszttransziciós változások elméletei a régi és az új Európában* – III-IV. fejezete tárgyalja a témakört.) A különbségek magyarázatának alapvető tényezőjét az állam részvételének nagyságában és minőségében azonosítja. Aláhúzza a pályafüggőség kiemelkedő jelentőségét.

A kötet kiemelten vizsgálja azt a *makroökonomiai* kisiklást és *intézményi* stagnálást, amely az EU 2004. évi bővülését kísérte. A kisiklást magyarázó fő tényezőket mint *diagnózist* rendszerezte. A túlzott politikai szembenállás, az inga állandó mozgása a gazdaság/konszolidáció, illetve a társadalom/újraelosztás szempontjai között, a csatlakozás utáni „reformfáradtság”, a széleskörű bizalomvesztés, az átláthatóság hiánya, az európai integráció útkeresése a legutóbbi évtizedben egyaránt annak tényezői. *Az államtól való függés* jellemzi továbbra is a magánszektor jelentős részét. *A populizmus új fajtája* központi szerepet játszik a kedvezőtlen irányú folyamatokban. A

szerző elemzését pedig *az új típusú makroökonomiai populizmus új politikai gazdaságtanának* nevezhetjük.

A következőkben (a harmadik részben, – *Az europaizáció elméletei* cím alatt – az V–VIII. fejezetekben) az elemzés az EU–27 országcsoportjára irányul. Részletesen s rendkívül meggondolkodtató módon vizsgálja a kibővítés, az EU helyzete és jövője, illetve a gazdasági átalakulás és az europaizáció témaköreit.

A kötet negyedik része, s egyben befejező fejezete a *krízis fő gazdaságtanelméleti kihívásaira adható válaszokat* fogalmazza meg. A központi kérdés a következő: mi érhető el, illetve mi nem érhető el megfelelő módon összehangolt és szakszerűen végrehajtott állami politikákkal demokratikus rendszerben. A tárgyalt tapasztalatok többsége az átalakuláshoz kapcsolódik, ám szélesebb körben is érvényes tanulságokat hordoz.

A múlt század egyik legnagyobb megoldatlan rejtélye a *technológiai és a gazdasági megvalósíthatóság közötti kölcsönhatás*, illetve a társadalmi-gazdasági rendszerek aktuális teljesítménye. Miközben a gazdasági teljesítmény globális szinten nő, a szegénység – a legfejlettebb országokat is beleértve – növekedik. A nemzetközi tárgyalások és a közgazdaságtudományi kutatások között is növekvő figyelem irányul a *haladás fejlesztési, disztribúciós komponensére, a tradicionális, az aggregált kibocsátásra koncentráló szemlélet helyett*.

Csaba László elemzései, illetve a reformpolitikai gazdaságtanának szélesebb irodalma alapján *az azonos irányú folytonos* (egy vagy két választáson átívelő) *reformokra vonatkozó elkötelezettség* megkerülhetetlen követelményét emeli ki. A harmadik generációs reformok – legalábbis a változások alapvonalait tekintve – különösképpen megkívánják a széleskörű társadalmi konszenzust.

A kötet tehát *szélesebb politikai gazdaságtani megközelítést* képvisel, szemben a technicista ortodoxiával. E szélesebb ívű megközelítés alapján keres új közgazdaságtudományi válaszokat az új kihívásokra. A közgazdaságtudomány relevanciájának növelése két síkon értendő. „*Elméleti szinten*, annak a képessége, hogy értelmezünk és elemzünk új jelenségeket, képességet arra, hogy „ha-akkor” típusú hipotéziseket fogalmazzunk meg és oksági láncot hozunk létre. Emellett *az eredmények empirikusan helyben ellenőrizhetők legyenek*, és lehetőleg vezessenek el *az alkalmazáshoz* a szélesebb közjó szolgálatában, azaz javítva sok más emberi lény megélhetését és életminőségét.” (218.)

A szerző felhívja a figyelmet a nemzetközi közgazdaságtudományi szakirodalomban fokozatosan kialakuló változásra, *az új, komplexebb, a technikai ortodoxiától távolodó növekvő számú megközelítésekre*. A közgazdaságtudomány új szintézisre törekvő megközelítésében továbbra is a *piaci koordináció* tölt be meghatározó szerepet. Ugyanakkor a jelenlegi krízis tapasztalatainak elemzése a transznacionális szintű (különösen a pénzügyi) szabályozás jelentőségét is igazolja. Hasonló a helyzet az európai integrációnak a kötet által részletesen elemzett témakörével. A *jó minőségű intézmények meghatározó szerepe* a tranzíciós folyamatokban, illetve a sikeres strukturális reformok megvalósítása során is kimutatható.

A relevancia *analitikai értelmében és politikai, normatív értelemben* egyaránt megkerülhetetlen. Következésképpen a kipróbált, konvencionális tudományos sztenderdek színvonalas, az új institutionista megközelítéssel történő együttes alkalmazása „bizonyítottan *releváns és időszerű* mind tudományos, mind politikai perspektívából. A pozitív, új platform részletes kidolgozása kétségkívül

monográfiák sorozatát kívánja meg, beleértve talán a következőt a jelenlegi szerzőtől.” – írja befejezésül Csaba László. (220.)

Csaba László nagyívű gondolatmenet alapján felépített legújabb kötete széles körben ad útmutatást, továbbgondolandó útmutatót a közgazdaságtudomány, illetve más tudományágak gazdaságtudományok iránt is érdeklődő művelői számára. Kitűnően épít a szerző imponáló szakirodalmi (és a társtudományok területére is érvényes) tájékozottságára és teoretikus kvalitásaira, másfelől a tranzíció és az európai gazdasági folyamatok területén szerzett széles körű alkalmazási tapasztalataira. E két dimenzió egyesítése különös kihívást jelent, amelyre a szerzők többsége nem vállalkozik, s amelyet – tegyük hozzá – Csaba László kiválóan teljesített.

Külön kiemelését igényel a felhasznált *gazdag szakirodalmi háttér*, amely a nemzetközi tudományosság szempontjából mérvadó, kiváló s az esetek többségében a legújabb

műveket tartalmazza. Külön aláhúzendó a *magyar szerzők* (köztük a fiatalabb nemzedék tagjai) műveinek hazai közgazdász szerzőknél szokatlanul széles körű hivatkozása.

Hatása azonban nem csupán ez a hazai közgazdaságtudományra, noha ezt sem lehet eléggé hangsúlyozni. A kötet, ahogyan idézett zárómondata is egyértelművé teszi, *inspirálni kívánja e tudomány szak művelőit a módszertani pluralizmus alapján megvalósítandó új szintézisben történő közreműködésre*. Csak remélni lehet, hogy e folyamat a nemzetközi és a hazai tudományosságban egyaránt előrehalad. Csaba László mindehhez eddigi írásaival és e kötettel is lényegesen járult hozzá. A tudományos közösség kíváncsian várhatja a – befejezésben is ígért – folytatást. (Csaba László: *Crisis in Economics? Studies in European Political Economy*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009.)

Halmai Péter
egyetemi tanár, közgazdász

Atópiás dermatitis. Klinikai tünetek – Kórtan – Gyógykezelés

A Medicina gondozásában 2009-ben kibocsátott, igényes kiállítású könyv második, bővített kiadása a 2005-ben megjelent első összefoglaló munkának, amely időközben tovább gazdagodott tematikájában, képanyagában, és Harangi Ferenc társszerzőségével is bővült. Az elmúlt években tapasztalt érdeklődés mutatja a szerzők kiváló témaválasztását. A jól áttekinthető, táblázatokkal, korszerű és áttekinthető irodalommal egyaránt ellátott ismeretanyag vezérelvei: klinikum, patogenezis, terápia változatlanul már a borítón jelzik a könyv legfontosabb célkitűzéseit.

A kórkép egyike a civilizációs ártalmak által provokált krónikus bőrbetegségeknek. Gyakorisága világszerte fokozódik, terápiája nehéz. A gyermekkori kórforma súlyos terhet ró a beteg gyermek ápolása során a családra, anyagi kihatásai nem elhanyagolhatók.

A szerzők az atópiás dermatitis történeti áttekintését Augustus császárnál kezdik, majd a korai típusú allergia vizsgálatának fontosabb mérföldkövein át eljutunk a nemzetközi és hazai prevalencia-adatok ismertetéséhez. Nemcsak a betegek nem és életkor szerinti adatait követik, de az atópiás dermatitisben szenvedők kórképre releváns környezetéről is informálnak. A szerző 2002. és 2005. évi adatokat hasonlít össze.

Klinikum, tünetek fejezet. A könyv külön érdekessége és értéke, hogy ebben a fejezetben